

להפכו לא הוי ס"ס אבל שכחתי המקום שפירשו כך התוס'".

הריב"ש בשו"ת (סי' קצ"ב ד"ה "ומה שאמרת") כתב בדומה: "הוא לפי הכלל שמסרו לנו התוספות בהרבה מקומות בתלמוד, שאין נקרא ס"ס אלא שהם שתי ספקות בכל צד, בין שניקח הספק האחד ראשון או האחר. כגון- ספק שרץ ספק צפרדע ואת"ל שרץ, ספק נגע ספק לא נגע. ואן נקח ראשונה ספק נגע ספר לא נגע, עדיין נשאר הספק השני. דאף את"ל נגע, ספק שרץ ספק צפרדע".

בהליכות עולם שער חמישי פ"ג אות י"ד: "וקבלתי ממורי החכם נר"ו שלא נקראת ס"ס אלא המתהפכת משני צדדים. כלומר איזה צד שתבחר בראשונה משכחת לה ספק ספיקא, אבל אם אינה מתהפכת לא מיקרי ס"ס. ואפשר דלחומרא דיינין ליה כדין חד ספיקא" והביא דברי הריב"ש.

אחרונים התלבטו מה מקור דבריהם בתוס' (עיין הערה 44

בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

א. מקורו של גדר ס"ס שאינו מתהפך:

הש"ך בכללי ס"ס סקי"ג הביא דברי האגור: "ספק ספיקא שלא תוכל להפכו לא הוה ס"ס. הדמיון- שחט ומצא הסכין פגום דאיכא ס"ס שמא בעצם המפרקת נפגם ואת"ל שלא נפגם במפרקת, שמא במיעוט בתרא דסימן נפגם, זה הס"ס לא תוכל להפכו ולומר שמא במיעוט בתרא נפגם, ואת"ל שלא נפגם במיעוט בתרא אלא במיעוט קמא, אם כן ודאי נבלה ולא תוכל לומר שמא במיעוט בתרא נפגם. ואת"ל שלא נפגם במיעוט בתרא אימא בעצם נפגם דתרויהו אין חשש איסור והכל אחד הוא א"ת בעצם נפגם או א"ת במיעוט בתרא נפגם. ולכן לא תוכל לומר כך כי לא יקרא ס"ס ולכן לא תוכל להפכו. והתוס' מפרשים בהדיא כל ס"ס שאי אתה יכול

סוברים דשפיר חשיב ס"ס אף על גב דאינו מתהפך כדבעין למכתב לקמן". ובדף ט: כתב: "והא כתיבנא לעיל שיש מי שפירש דלא אמרינן ס"ס אלא כשמתהפך בכל צד, והכא אילו אמרת ברישא ספק באונס ספק ברצון, שוב לא מצית למימר ואם תמצא לומר ברצון ספק בקי ספק אינו בקי דהא אמרת דברצון נבעלה ובזה אין קושיא כלל. ומיהו התוס' אינם סוברים כן אלא דכך לי הך ס"ס כמו ס"ס המתהפך וטין ביניהם חילוק כלל". ובהמשך הביא בשם מורו הרב אפשרות להבין ס"ס שבתוס' ט. שמא באונס או ברצון, שמא מוכת עץ, כס"ס המתהפך - "ספק באונס היתה פתוחה, ספק ברצון היתה פתוחה, ואת"ל ברצון, ספק מוכת עץ ברצון היתה ספק דרוסת איש, וזהו דוחק". הרי שהבין בדעת תוס' כתובות הנ"ל, שס"ס שאינו מתהפך נחשב ס"ס להתיר, מקושייתו לגבי מוכת עץ. וכן מובא בגליון המהרש"א על כללי ס"ס לש"ך אות י"ג.

לשו"ת ריב"ש מהדורת מכון ירושליים), ויש שציינו לתו"י לכתובות ט. על קושיית התוס' שם. התוס' "ואיבעית אימא" הקשו על דברי הגמ' המעמידה את דברי ר' אלעזר שהטוען פ"פ נאמן בבת פחות משלוש שנים שקיבל בה אביה קידושיה. והקשה התוס' שישנו ס"ס נוסף להקל - שמא באונס שמא ברצון, שמא קטנה ופיתוי קטנה אונס. תוס' תרצו שאינו ס"ס להקל כי "שם אונס חד הוא", אך בתו"י תירץ שזהו ס"ס שאינו מתהפך. בשטמ"ק כתובות ט. הביא "ויש מפרשים דהכא לא חשיב ס"ס כיון שאם נאמר ספק באונס ספק ברצון ואי אפשר לומר ואם תמצא לומר ברצון, להכי לא חשיב אלא חד ספק, כן כתבו בגליון התוס'". ייתכן שכוונתו לס"ס בסו"ד התוס' שמא באונס או ברצון, שמא מוכת עץ, בכל אופן, זהו מקור נוסף בשם תוס' לגדר ס"ס שאינו מתהפך. בשטמ"ק כתב בדעת התוס' בכתובות ד"ה "ואיבעית אימא": "ובר מן דין התוס' ז"ל

לא **בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך**

משם אחד אינו מועיל להיתר, וכ"כ אחרונים רבים (הפר"ח, החכמ"א, הפמ"ג ועוד כדברי הש"ך).

הרעק"א לכתובות ט. (ד"ה "ואמרנו", "בכוונת") הביא שני ביאורים אלו בדברי התוס' (של הכרו"פ ושל הש"ך) ונקט כהבנתו של הש"ך בתוס'. טעמו הוא, שהגמ' העמידה בדוקא בבת פחות משלוש שנים על אף שיכלה להעמיד בקטנה בסתם. ובקטנה, כשאינה תחתיו, ממילא הספק משם אחד של אונס מתיר יותר מחבירו כיון שאינה תחתיו (ומותרת לכהן). ומוכח, שרק בקטנה משלוש שנים אמרינן שם אונס חד הוא. ואם נאמר שס"ס משם אחד הוא ספק שאינו מתהפך, בקטנה (אף יותר משלוש שנים) מדובר בס"ס שאינו מתהפך ואין סיבה להעמדת הגמ' בבת פחות משלוש שנים בדווקא. דעת התוס', לפ"ז שלא צריך ס"ס המתהפך. המצריך ס"ס המתהפך יסבור שפיתוי קטנה לאו אונס הוא, כמ"מ בפירוש

דרך אחרת בביאור התוס' כתב במנחת יעקב על כללי ס"ס סק"כ: "על זה כתבו התוס' דוקא דלא מיקרי רק חדא ספיקא, ואף דלהיפך איכא ס"ס, דהיינו כשהיא קטנה, ואם כן בודאי ליכא רצון. ואף את"ל זנתה כשהיא גדולה, מכל מקום שמא באונס הוא, מכל מקום הוא ס"ס שאין אתה יכול להתהפך. (ואפשר וזה כוונת ריב"ש וסיעתו שכתבו בשם התוס' דספק ספיקא שלא תוכל להתהפך לא מקרי ס"ס, וכתבו האחרונים שלא נמצא דבר זה בתוס' כלל, ולפי מ"ש ניחא שכוונתם לתוס' אלו גבי אונס וק"ל)". וכן כתב הכרו"פ בכללי ס"ס בדין ס"ס שאינו מתהפך בביאור התוס'. ולהבנה זו ס"ס משם אחד הוא בעצם מקרה מסוג ס"ס שאינו מתהפך. וכבר הקשו להבנה זו מסוף דברי התוס' לגבי מוכת עץ, שאינו ס"ס המתהפך (כדברי הפנ"י שם), ומלשון התוס' שעיקרה בס"ס משם אחד, ולא מהיפוך הספקות. הש"ך בכללי ס"ס י"א ביאר דברי התוס' כפשוטם - שס"ס

לב **בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך**

נבעלה, ולכן סדר הספקות הוא בדוקא כך- האם נבעלה או מוכת עץ, ואם נבעלה, ספק ברצון ספק באונס, ולרמ"ע מפאנו אין צריך ס"ס המתהפך באופן זה. ויוצא שהתוס' סוברים שס"ס צריך להתהפך כדי להתיר איסור. וכן דן בדברי הרי"ף, שבאשת ישראל אינו יכול להתהפך, כדעת הגליון בשטמ"ק הנ"ל. וצריך להבין את תחילת דברי התוס', בספק באונס ספק ברצון, ספק קטנה- ופיתוי קטנה אונס.

בחמדת שלמה (כתובות ט. על דברי התוס') ניתח שהתוס' כתבו קושייתם ממוכת עץ רק אחרי שכתבו שיש לה חזקת היתר, משום שרק אז ניתן לומר ס"ס זה שאינו מתהפך. כדעת רמ"ע מפאנו, כל שהכרח לנקוט בסדר הספיקות להיתרא אין צריך שיהיה ספק המתהפך- גם בס"ס ממוכת עץ, אחרי שהחזקה בהיתר, צריך לדון תחילה שנבעלה, ורק אח"כ באופנים השונים. ונמצא מקור בתוס' לדברי הריב"ש

הרמב"ם. גם בקושיית התוס' בסופו, שיש בנידון ס"ס שמא מוכת עץ, שמא באונס, הסביר שהס"ס אינו מתהפך. לרי"ף, שהקשה כן רק לגבי אשת כהן, ולא לגבי אשת ישראל, י"ל שסובר שצריך ס"ס המתהפך, ולכן לא קשה באשת ישראל. ובתוך דבריו כתב שאין הכרח לפרש שזהו ס"ס שמוכרח להתחילו בספק הראשון בלבד (וכדעת הרמ"ע מפאנו). וכן כתב הבית אהרון על אתר.

והחת"ס בחידושים לכתובות ט. (ד"ה "ואמאי") פירש לתוס' שבספק באונס או ברצון ספק מוכת עץ, כיון שיש רוב שהיו צריכות לטעון, והוא כטענת קלא אית ליה שבתוס', ומשלא טענה, יש רוב שנבעלה, ולכן מתחיל הס"ס בכך שנבעלה, ואז הס"ס הנ"ל אינו מתהפך ואין חובה לדון בספק הראשון בדוקא (כחידוש הרמ"ע מפאנו). ולכן בשטמ"ק תירץ שהוא ס"ס שאינו מתהפך. לתוס', יש מיעוט שלא ע"י בעילה, ודי בכך כדי שנתחיל את הס"ס בשאלה האם

לג **בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך**

דן הרעק"א שהוא ס"ס משם אחד ולכן החמיר בו התוס'. יוצא שס"ס שמא באונס שמא ברצון, שמא קטנה ופיתויה אונס, הוא ס"ס שאינו מתהפך, ובדין זה סובר התוס' להקל להחשיבו ס"ס. היינו, ניתן לאומרו: שמא קטנה ופיתויה אונס, שמא גדולה ובאונס היה. לא ניתן להפכו: שמא גדולה באונס או ברצון, ואת"ל ברצון-שמא קטנה, שהרי פיתויה אונס ואין אצלה צד שברצון.

בחת"ס (כתובות ט. "ואיבעית אימא") מקשה על דברי התוס' שפיתוי קטנה אונס מדין קטנה בייחוד היוודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה כמובא באבהע"ז סי' כ"ב ובב"ח שם, הרי שיש לקטנה רצון. לכן הסיק החת"ס שיש לקטנה גם רצון, ובפיתוי קטנה אונס הכוונה שמצרפים ספק נוסף, צד אונס שבקטנה, לספק קיים. לפי זה, גם ניתן להבין מדוע נקטה הגמרא בבת פחות משלוש (קושיית רעק"א), כיון שאז ברי לנו שפיתויה אונס. וכתב החת"ס: "ומכל מקום

והפמ"ג (שפ"ד על כללי ס"ס לש"ך סקי"ג) כתב שבס"ס שמא מוכת עץ שבסוף דברי התוס', יש להתחילו מצד אחד, ולכן גם לרמ"ע מפאנו ולש"ך, אף שאינו מתהפך, נחשב ס"ס להתיר.

ב. ביאור בדברי התוס' בכתובות ט.

התוס' דנים בשני מקרי ס"ס לגבי טענת פ"פ בבת ישראל הפחותה משלוש-

ספק שמא באונס שמא ברצון, ספק שמא קטנה ופיתוי קטנה אונס. ספק שמא באונס שמא ברצון, ספק שמא מוכת עץ.

לפנ"י ולרעק"א דעת התוס' שאין צורך בס"ס המתהפך בדוקא. ס"ס שמא מוכת עץ, לא ניתן להפכו. גם לא מסתבר לרעק"א לדון בסדר ספיקות מוכרח במצב זה, לשיטת רמ"ע מפאנו והש"ך. בס"ס שמא קטנה, בפחות משלוש,

בעלה, מסתבר שאין לקטנה דעת להאסר כלל. על אף שבייחוד ישנו מצב של קטנה שאינה מוסרת עצמה, ובטומאה ישנו קטן שיש בו דעת להישאל, פיתוי קטנה נחשב אונס גמור, כיון שדינה של קטנה כך הוא שרצונה אינו חשוב להאסר לעניין זה, על אף שאינה מוסרת עצמה בכל אופן. ונראה שכך רעק"א הבין אונס בפיתוי קטנה, ולכן דן בו כס"ס שאינו מתהפך.

החמד"ש כתב שבס"ס הראשון, ספק באונס או ברצון, ספק אם קטנה ופיתוי קטנה אונס, אין צריך שיתהפך, אם משום שמוכרח להתחיל בסדר זה, שכן לא ידוע שנבעלה (ובדבריו משמע שיש שתי הבנות בכללו של הרמ"ע מפאנו, יש שמוכרח לדון בסדר זה, ויש שמסתבר לדון בסדר זה), אך לפי זה מהלך התוס' אינו מובן-מדוע הקשה ממוכת עץ בסופו (אכן, בחי' הריטב"א הביא קושיית התוס' ממוכת עץ בסמוך לתירוצו על ס"ס משם אחד). ולחידושו של תוס',

מקשו התוס' בשמעתין שפיר דהא מיירי מקבל בה אביה קידושין פחותה משלוש שנים ויום אחד, ובמשך אותם שנים עד ימי נערות יש בהם שפיתויה אונס, ונימא באותו הזמן נתפתית".

ובקובץ הערות סי' ע"ו סק"ט: "ובזה יש לתת טעם לרמב"ם דקטנה שזינתה ברצון נאסרת על בעלה, ובכל התורה אין רצונו של קטן נחשב לרצון, כמו בכל הקנינים, ומאי שנא. דבמקום דבעינן שרצונו של קטן יפעול חלות הדין אין לו הכח לזה. אבל בזנות דאשת איש, אף דבעינן רצונה, היינו למעשה הזנות, אבל לא להאיסור שנאסרת בע"כ, בזה אינו תלוי בהגדלות אלא אם יש לה דעת בפועל, דאם אנו רואים שיש לה דעת ורצון נאסרת על בעלה". ובחידושים לכתובות אות ל' העמיד דברי הרמב"ם בקטנה מגיל שיש בו דעת, שכן יש קטן שיש בו דעת להישאל לעניין טומאה. לפי זה לתוס', הסובר שפיתוי קטנה אונס ואינה נאסרת על

לה בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

בהמשך ידונו חידושים אלו, של החמד"ש ושל בית הלוי.

בחוו"ד על כללי ס"ס לש"ך סקי"א: "אבל במקום דאיכא ריעותא ברורה כגון בפתח פתוח, שהריעותא ברורה שלא נמצאו לה בתולים רק שיש שני מתירים, ויכולים לומר כל ספק וספק לבדו, ואינם ספק אחד תלוי בחברו, כגון ספק אונס ספק קטנה... בעינן שלא יהיו משם אחד, וכן בעינן שיהיה מתהפך". נראה שהבין שספק אונס, ספק קטנה, הוא ס"ס המתהפך. לכאורה, להבנת החת"ס בגדר פיתוי קטנה אונס, אפשר להבין כיצד ס"ס זה מתהפך. את"ל קטנה, פיתוי קטנה אונס, ואת"ל גדולה, שמא באונס היה. והיפוכו- את"ל אונס בגדולה, ואת"ל ברצון, שמא רצון זה אונס נחשב בקטנה.

לפי הבנת החת"ס בגדר אונס בקטנה, ניתן להבין מדוע ס"ס שמא אונס, שמא קטנה, הוא ס"ס המתהפך. כיון שלקטנה יש צד רצון (החת"ס כותס כן הן בביאור התוס' והן בדעת

שרצון הוא רוב מדרבנן דקלא אית ליה לאונס, אין צריך שיתהפך, שרוב מתיר מדאורייתא ובאיסור דרבנן הנוסף לא שייך הטעם שכתב הש"ך "שא"א להפכו", ולכן אין שספק זה יתהפך. יל"ע בחידוש זה, כיוון שהפמ"ג הסיק ממשמעות דברי הרמ"ע מפאנו, שבאיסור דרבנן אי"צ ס"ס המתהפך, ולא יותר מזה.

דרך אחרת (דומה להערת השטמ"ק ט: בשם מורו להכליל בספק מוכת עץ צד רצון- שמא עשתה עצמה מוכת עץ), כתב בהגהת פני שמואל לפנ"י (ד"ה "וא"ת אכתי", וכן בבית הלוי ח"ג סי' ה'): "דיש לפרש הספק דרך זה, ספק אי נעשה הפתח תחתיו או שהלכו הבתולים כלל תחתיו, ואכתי לא ידעינן במה, ואת"ל תחתיו דילמא בהיתר ולא באיסור". בתורת הלוי עמ"ס כתובות (לרב מרדכי פרום, עמ' קי"ט) דחה אפשרות זו, לפרש את המציאות אחרת לשם ניסוח הספק, משום שצדדי הספק נקבעים ע"פ השלכתם לדינא.

לז בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

ג. במחלוקת הש"ך ופר"ח
בעניין:

הש"ך (כללי ס"ס סקי"ג-ט"ו)
והפר"ח (כללי ס"ס סקי"ג)
נחלקו, כאמור, בסוגיין.

בהבנת התוס' בכתובות ט. יש
שהבינו, שס"ס שמא באונס,
שמא קטנה הוא ס"ס המתהפך
(חו"ד), ויש שהבינו שהוא ס"ס
שאינו מתהפך (חמד"ש),
לשניהם דעת התוס' שנדרש
ס"ס המתהפך להתיר איסור.

הש"ך הביא 4 מקרים בהסבר
ס"ס שאינו מתהפך:

1. שחט ומצא הסכין פגום,
ס"ס, שמא בעצם נפגם,
שמא במיעוט בתרא (ספק
האגור).

2. נשבר העצם מן הארכובה
ולמעלה ואין עו"ב חופים
את רובו, ס"ס, שמא לאחר
שחיטה, ואת"ל קודם
השחיטה שמא לא יצא
לחוץ.

3. עצם הקולית שניתק, ספק
אם לאחר שחיטה, ספק
אם נרקבו ניבי העצם לפני
שחיטה. (ובסי' נ"ה סק"ד

הרמב"ם) הספק מתהפך:
את"ל גדולה שמא באונס, ואם
ברצון-שמא קטנה ויש צד אונס
בפיתוי קטנה. היינו שבקטנה
יש רצון לצד אונס (החת"ס
מחלק בין עתים שונות, ובין
מצבים כגון נשואה ופנויה,
מסתבר שלא דוקא באלו יש
צד רצון) ולכן הספק השני
מתהפך.

הפר"ח בכללי ס"ס סקי"ג
האריך לדחות דברי הש"ך,
וכתב שס"ס שאינו מתהפך
מועיל להתיר (על אף דברי
הריב"ש), ושאין לחילוקו של
הרמ"ע מפאנו והש"ך מקור.
לכאורה, להבנת רעק"א,
התוס' בכתובות סובר כן.
הש"ך בכללי ס"ס סקי"ג עד
סקט"ו סובר כדעת ריב"ש
שס"ס שאינו מתהפך אינו
נחשב ס"ס, ומקבל את חילוקו
של הרמ"ע מפאנו, שאם הכרח
הוא להתחיל מצד אחד של
הספיקות, אזי ס"ס שאינו
מתהפך יועיל להתיר. כך עולה
מהבנתו של החת"ס והחמד"ש
בדברי התוס'.

לגבי פיתוי קטנה אונס, כפי שדן החת"ס. קשה יהיה לומר שנחלקו במציאות דעתה של קטנה (לעניין ייחוד מצאנו שיש צד רצון). ואם נראה בס"ס, שמא באונס, שמא קטנה, ס"ס שאינו מתהפך, הוא משום שאין משמעות הלכתית לרצונה כקטנה, וא"א את"ל ברצון, שמא קטנה, כי בקטנה לא שייך רצון להאסר לדינא.

אם נדון בס"ס זה כמתהפך, הכוונה: שמא באונס, ואת"ל ברצון, שמא קטנה ופיתויה באותו רצון חשוב אונס. בסי' נ"ה סק"ד כתב הש"ך שס"ס בעצם הקולית שניתק, ספק אם לא נרקבה וניתקה מחיים, ואת"ל שנרקבה, שמא ניתקה לאחר שחיטה. שכיון שאם נרקבה לבדה אינו אוסרה אלא אם ניתקה מחמת רקבון, ניתן להפוך ס"ס זה, ולומר, את"ל נרקבה, לאחר מיתה ניתקה. וכתב שם: "א"כ כאן י"ל דאינו מתהפך, דליכא למימר ספק נתעכל או לא נתעכל ואת"ל נתעכל שמא לאחר שחיטה דאם נתעכל ודאי קודם

דן הש"ך שיחשב ס"ס המתהפך שמא נתעכל לפני שחיטה ונשמט אחרי שחיטה).

4. ספק נכנס לשדה, ואת"ל נכנס, ספק אם נגע. (בבית מאיר דן ע"פ ב"ב נ"ה שיחשב ס"ס משם אחד).

הספקות הראשון והרביעי אינם מתהפכים טכנית. אם נאמר שבמיעוט בתרא נפגם, א"א לאמר שמא במיעוט קמא, וא"א לאמר שמא בעצם (ס"ס משם אחד). בנכנס לשדה, אם נאמר נגע בטומאה, א"א לאמר שלא נכנס. גם הספק השלישי מסוג זה (א"א שירקבו ניביה לאחר מיתה).

הספק השני מתהפך טכני, אך אינו מתהפך בגדר הלכתי. אם נאמר שלאחר שחיטה נשברה העצם, אין משמעות הלכתית אם יצא לחוץ. ובספק שמא לא יצא לחוץ, שמא יצא, אין דרך לאמר עוד שמא לאחר מיתה נשברה. (לשון הש"ך "דלאחר שחיטה לא שייך לפלוגי בין יצא לחוץ או לא").

לח **בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך**

הש"ך בסקט"ו הביא את דברי הרמ"ע מפאנו בשו"ת סי' קכ"ו: "ואף על גב דאשכחן לקצת רבנן בתראי שסמכו להתיר בס"ס אע"פ שאינו מתהפך, מסתברא לן דהא והא איתא שכל שלא הוברר איזה ספק נולד ראשון, ואנן מהדרין אספיקי אז בהכרח בעינן שיתהפכו להקל בדבר דאי לא מאי חזית למפתח בהדין ספיקא דאיך גריר בתריה. זיל לאידך גיסא ונפתח בחבריה דליתא לאחרינא בהדיה וה"ל חד ספיקא, ובכה"ג בדאורייתא אזלנן לחומרא. אבל אי איתרמי מלתא דחד ספיקי איגלי לן ברישא דגופא דעובדא והדר בדקינן ואשכחן ביה ספיקא אחריני אע"פ שאינו מתהפך סמכינן עליה להקל בשל תורה דהכי אמור רבנן כל האסורין כשעת מציאתן ובפ' אלו טרפות גבי ריאה הסמוכה לדופן פי' הר"ן קולא דרב נחמן משום ס"ס כה"ג דוק ותשכח ומאן דניחא לאורי בדכוותה לקולא מבעי עלה דמילתא שפיר כי היכי דלא ליגע בספק איסור דאורייתא".

שחיטה, דבשעה מועטת כזו לא נתעכל, וא"כ כיון דנתעכל קודם שחיטה שף נמי קודם שחיטה, ועוד דלאחר שחיטה לא שייך כלל לפלוגי בין נתעכל או לא. אבל צ"ע כיון דבדוכתי טובא מוכח דאע"פ שאינו מתהפך מיקרי ס"ס, ואע"ג דבדיני ס"ס דין ט"ו חלקתי בזה עיי"ש, מ"מ הכא כיון דנתעכל בלא נשמט אינו טריפה א"כ שפיר י"ל ואת"ל נתעכל שמא נשמט לאחר שחיטה". וגם כאן חזר על לשונו "לא שייך לפלוגי לאחר שחיטה בין נתעכל ללא נתעכל". ודומה הדבר לצד רצון, שבקטנה גדרו שונה ולכן שייך שס"ס זה יתהפך. לצד שברצון היה, שמא קטנה, וברצון שבה לעיתים תחשב כאונס. וכמו שלצד שנתעכלו ניבי העצם, אפשר שלאחר שחיטה נשמטה העצם, כי עיכול הניבים, לא בהכרח איסור הוא, ללא ניתוק העצם מחמתם. והתלבטות הש"ך בסי' נ"ה, דומה לספק בהבנת תחילת דברי התוס' לגבי פיתוי קטנה אונס.

ל ט בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

לחלק בנקיבת ריאה, כיון שאין שבירת הגף פוסלת בעצמה אלא בנקיבת הריאה, ולכן מתחילה צריך לדון מתי נשבר הגף.

6. בטומאת וולד- ספק שמא לא יצא הוולד עם השליא, ואם יצא- שמא יצא מיעוטו.
7. ס"ת בעכו"ם- שמא ישראל כתבו, ואת"ל עכו"ם כתבו, שמא למכור לישראל כתבו.

8. ניקב, ספק ע"י מחט ספק ע"י חולי.

יש להבין, איזה קשר בין הספקות מגדיר את הס"ס במצב זה שצריך להתחיל אמירתן של הספקות מצד אחד, ומה הטעם שאין צורך בס"ס המתהפך במצב זה.

הפנ"י הבין שס"ס, שמא באונס, שמא מוכת עץ הוא ס"ס שאינו מתהפך, והתוס' כתובות הנ"ל סובר שאי"צ ס"ס המתהפך. לעומתו חת"ס, חמד"ש והפמ"ג הבינו ס"ס זה במסגרת חילוקו של הש"ך והרמ"ע- שצריך להתחיל ס"ס זה מצד המתירה- שמא מוכת

הש"ך ניסח כלל ע"פ דברי הרמ"ע, שאם צריך להתחיל הס"ס מצד אחד בדוקא, נחשב ס"ס גמור אע"פ שאינו מתהפך. טעמו של הרמ"ע בלשונו: "מאי חזית למפתח בהדין ספיקא". פירושו: מדוע לקבל את הס"ס מצד זה המועיל, ולא מצד השני, בו לא ניתן לאומרו. והביא הש"ך 8 מקרים:

1. נמצא ציפורן בגבו- ספק אם נכנס אם לא נכנס, ואם נכנס, ספק אם הציפורן מן הארי או מן הכותל.
2. ספק נכנס, ספק לא נכנס, ואת"ל נכנס, שמא לא דרס.
3. בישל ללא בדיקה- ספק אין שם תולע, ואם יש, שמא נימוח.
4. גבינות- שמא לא העמידן בעור קיבת נבילה, ואם העמיד, שמא אין בו טעם.
5. בנשבר הגף- ס"ס שמא לאחרי שחיטה, ואת"ל קודם שחיטה שמא לא ניקבה ריאה. ואע"פ שלאחר שחיטה לא שייך

מ בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

החזקה. בנשבר הרגל, י"ל שישנה חזקת כשרות לבהמה, ואז מובנת ספקו בשל הדמיון לס"ס של טענת פ"פ. (בטענת פ"פ ישנה חזקת הגוף שהיא חזקה אלימתא, לעומת נשבר הגוף שיש חזקה "משנשחטה הותרה" כשלפניה חזקת איסור אבר מן החי או עשה דשחיטה, ולכן סיים הפמ"ג "וק"ק מנשבר הרגל").

סברת הפמ"ג, שבמצב בו הספקות אינם מתהפכים יש ספק אמיתי כיצד לקבל אותם, ולכן נוצר למסקנה ספק של ממש בדין. לכן מבין הפמ"ג שרק בדאורייתא מחמיר הרמ"ע מפאנו, ובדרבנן יש להקל ע"פ ס"ס שאינו מתהפך. כמו כן, בס"ס שאינו מתהפך לחומרא דן הפמ"ג שיהיה צריך להחמיר. אכן, כשישנה סיבה לקבל את סדר הספקות באופן מסוים, גם בס"ס שאינו מתהפך יש להתיר כיון שהמצב מורה על סדר נתון לספקות. וזאת, או בשני גופים, או בשני מקומות (אירועים, כך נראית כוונתו),

עץ, ואם אינה מוכ"ע, שמא באונס. הפמ"ג (כללי ס"ס שפ"ד סקי"ד) כתב: "וכלל העולה מזה, דכל שיש שני צדדים ותוכל להתחיל באיזה צד שתרצה בעינן מתהפך. ואמנם שני תנאים צריך לזה-האחד, שיהיה שני צדדים בגוף אחד, לאפוקי שני גופים, כמו נשבר הגוף ונקיבת ריאה שני גופים הם צריך אתה לדון תחילה על הגוף ולא בעינן מתהפך. וכן בשני מקומות ספק על ספק לא על, ואת"ל על שמא לא דרס, אי"צ להתהפך. אבל מזמן לזמן, שמא לאחר שחיטה נשבר ארכובה ושמא לא יצא לחוץ, עד שאתה מתחיל כך, תתחיל להיפך וליכא ס"ס... וההיא דפ"פ שהקשו התוס' שמא מוכ"ע ושמא באונס אי"צ להתהפך, דבתולה זו בחזקת שאין בעולה א"כ מתחילה צריך אתה לדון שמא מ"ע. וק"ק מנשבר הרגל". הפמ"ג מחדד שסדר הספקות נקבע ע"פ שינוי המצב, כלומר שינוי החזקה, והספק הראשון בסדר הס"ס הוא הספק שמתגבר על

מא **בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך**

וורדים כלל ח' טעם הרמב"ם שמתיר מכח סד"א לקולא, ובספק שני הנוסף מותר לחלוטין, ולכן התוס' סוברים שצריך ס"ס המתהפך, אחרת נשארים בספק אחד בלבד (כיוון שהספק השני לצד אחד של הס"ס לא ניתן להיאמר) ואין די בכך להיתר ס"ס. ובדומה לכך, בחידושי הגרנ"ט לכתובות סי' כ"ה תלה המחלוקת בדין ס"ס המתהפך בגדר ספקא דאורייתא, ובטעם היתר ס"ס ככלל.

בחוו"ד לסי' ק"י בית הספק סק"י וסקי"ג, כתב חילוקו בין ס"ס המתהפך בין איכא ריעותא לליכא ריעותא. בדאיכא ריעותא, וכגון שלא נמצאו בתולים או נמצאה פגימה בסכין, וכן בנשבר הרגל (כוונתו לנשברה העצם מן הארכובה, והוא המקרה בו התקשה הפמ"ג לסברתו, ולחוו"ד מיושב), צריך ס"ס המתהפך. בדליכא ריעותא, כגון ספק נכנס הארי ספק דרס, או בנשבר הגף- הספק על הריאה (ובחוו"ד סי' ק"ד סק"ג

שאז יש הכרעה בספק בנושא אחד הממשיך לנושא שני. משא"כ מזמן לזמן מדובר באותו הנושא, ואין סיבה לקבל את הספק הראשון ככזה. לדוג', ספק נכנס, ספק דרס- לכניסה הראשונה יש עניין בפני עצמה. ספק נשמט לפני או לאחרי שחיטה- לפניו גף אחת שמוטה, ובה הנדון בספקות.

ומסתבר מאד, שהפנ"י שהבין בדברי התוס' בס"ס של אונס או מוכת עץ, שס"ס שאינו מתהפך מועיל להתיר, הוא להבנתו (כפי שכתב בכתובות ט. בקושיתו על התוס') שהיתר ס"ס הוא מדין רוב (וכדברי הרשב"א בשו"ת סי' ת"א) ולכן גם כשאינו מתהפך ישנו רוב בפועל. והפמ"ג מבין בדברי התוס' שחזקתה שאינה בעולה מכריחה לדון בסדר הספקות- קודם מוכת עץ ואח"כ ספק אונס או רצון, ולכן אין צורך בס"ס המתהפך, הוא להבנתו בגינת וורדים כלל ל"ב בתוס' שאינו סובר כהרשב"א הנ"ל, ונותר אליבא דהפמ"ג בגינת

מב בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

בש"ש ש"ו פי"ח בדעת תוס'). לפי זה מתבהרת הבנתו, שבריעותא שנמצאה בחזקה בטלה החזקה, ולכן צריך ס"ס המתהפך בדווקא. כשישנה חזקה תקפה (לא נמצאה ריעותא), די בס"ס שאינו מתהפך להיתרא.

לעומתו הפמ"ג בספר שושנת העמקים כלל י"ב (ד"ה "והנה ראיתי להפני") כתב שבמקום ריעותא איתרע חזקה מדרבנן, והבין כך בדברי תוס' כתובות כ"ג. "תרוייהו" (כדעת הש"ש שהוזכר), ומובן יותר מדוע לא חילק לעניין ס"ס המתהפך כהחוו"ד.

אלא שבתוס' אצלנו (ד"ה "איבעית אימא") הקשה לגבי הנטענת בפ"פ, שיש להעמידה על חזקת היתר אף ללא ספק ספיקא, וזאת למרות ריעותא (שלא נמצאו לה בתולים, כדברי החוו"ד), הבית יעקב (על תוס' ד"ה "אשת כהן") מסביר שלדעת תוס' ריעותא מערערת חזקה רק כשאיקבע איסורא (שלא כרשב"א חולין מ"ו:), וכגון חתיכה אחת

מחלק בין רעותא בגוף החזקה למקרים הנובעים ממנו שחזקתם לא איתרעאי), אין צריך ס"ס המתהפך. סברתו, שס"ס שאינו מתהפך הוא ס"ס חלש, ולכן כשנקודת המוצא לפני ס"ס הוא בריעותא שבחזקה הקיימת, אינו מועיל. ס"ס שמקדימתו חזקה ללא ריעותא, אינו צריך להתהפך כי יש רוב צדדים להיתר. ונמצא חילוק מסוג זה גם בדברי מהר"ם בן חביב בקונ' עץ הדעת (עמ' 233) לחלק לדעת רש"י והריב"ש בשו"ת סי' קצ"ב הנ"ל בין איכא חזקה לליכא חזקה לעניין ס"ס המתהפך. ובהמשך דבריו (עמ' 248) כתב שמול רוב אי"צ ס"ס המתהפך. גם בכרו"פ סי' ק"י בית הספק בענין ס"ס שאינו מתהפך כתב חילוק זה.

והנה, דעת החוו"ד בספרו קהילת יעקב (אבעה"ז סי' י"ז סק"א) דהיכא דאיתיליד ריעותא לא מוקמינן אחזקה מדאורייתא. והסיק כן מדברי תוס' כתובות כ"ג. ד"ה "תרוייהו" (הפוך מכך כתב

המתהפך בדווקא להתירה, וקשה ההו"א שבתוס' שבס"ס זה דיו להיתר. ייתכן, לפי ההבנה שהוצעה, שריעותא מצטרפת לס"ס שאינו מתהפך להחמיר כנגד החזקה (ואפשר לומר שהריעותא עם צד החומרא שבספק שאינו ניתן להיאמר כסדרו, נחשבת ריעותא דיה לערער את תוקף החזקה גם לפי תוס'), ההו"א בתוס' שבמוכת עץ הריעותא (שלא נמצאו בתולים) מחזקים בדווקא צד ההיתר של מוכת עץ, בגלל שלתוס' חזקת ההיתר הראשונה לא בטילה על אף הריעותא, יש לתלות שמוכת עץ היא.

דומה לכך, הרשב"א ט. "ואמאי" כתב: "ואף על גב דאינה ראייה גמורה לדהכא, דהתם (אין עדים שיצאה בהינומא, מתוך הירושלמי) כיון שאינו מצוי לא טענין אנן לפוחתה מן מכתובתה, אבל הכא דאתיליד ריעותא אפשר היה לומר דשמא פתח זה מחמת מוכת עץ היה, וע"כ שמענו בו שהוא דבר שאינו

אסורה משתי חתיכות. נידוננו דומה לסכין שחזקתה קיימת על אף ריעותא. (וכן בחו"ד סי' ק"ד סק"ג השווה דין "סכין איתרעי, בהמה לא איתרעי" לריעותא בבהמה ולא בחלבה, שחזקת החלב קיימת אף במקום ריעותא בבהמה כשבאמרי ברוך שם חלק על דבריו). לפי זה, ניתן להבין יותר את התוס' "ואיבעית אימא" שהריעותא (שלא נמצאו בתולים) לא מבטלת את החזקה, אלא מצטרפת כצד להחמיר שישנו ס"ס שאינו מתהפך בלבד, הריעותא בחזקה מצטרפת לצד הספק שאינו מתהפך להחמיר.

בהמשך כתב החו"ד: "כוונתו (של הש"ך) דכל מקום שאי אפשר לומר הספק השני קודם הראשון, והשני תלוי בראשון, לא בעינן מתהפך". וקשה לראות בס"ס ספק באונס, ספק מוכת עץ, שהביא התוס' בסופו, כיצד הספק השני תלוי בראשון. ועוד, לפי החו"ד ישנה ריעותא בס"ס שמא אונס ושמא מוכת עץ, ונדרש ס"ס

נאמנת האישה שבתולה היתה (כדעת ר' גמליאל) ולכן מסתבר שקודמת השאלה האם נבעלה כלל לספקות אחרים. כאן אין הכרח לסדר הספקות, במציאות או מכח הדין, אלא סבירות לסדר בשל כח טענתה.

הבנה אחרת לחילוק של והש"ך (ורמ"ע מפאנו) כתב בחקרי לב בתרא יו"ד סי' א' (מבן המחבר ר' דויד חזן): "והיכא שנולדו שני הספקות בבת אחת דאיכא למימר מאי חזית להתחיל לעשות הספק ספיקא אזי בעינן שיהיה מתהפך משום דאפשר דלא הוי הפק ספיקא בסדר זה, אבל כשהספק האחד שהוא בגופא דעובדא הוא צריך להיות הראשון שבספקות ואין שום צד לומר מאי חזית להתחיל בספק הלזה כי כן נאה ויאה וכגון ספק נכנס וספק דרס דבתחילה צריך לידע אם יש צד איסור כלל". כוונתו להסברו שבכל ס"ס שהספק הראשון יוצר ריעותא בגוף הנידון, ואנו דנים בגוף האיסור, צריך הס"ס

מצוי ודבר שאינו מצוי אין טוענין בו מן הסתם אבל אם אענה היא בפירוש נאמנת". (ונראה שהוא מקור להבנת החו"ד בתוס').

הוסיף החו"ד: "ומה שכתב (הש"ך) דלאחר שחיטה לא שייך לפלוגי בין יצא לחוץ וכו' כוונתו דכיוון שאומרים ספק יצא לחוץ ממילא מובן שהוא מחיים, ואי"צ להזכיר מחיים, דלאחר שחיטה לא שייך לספק בזה". תוספת זו היא לשם הסבר כיצד תלוי הספק השני-לאחר שחיטה נשברה העצם, בספק הראשון-שלא יצאה העצם לחוץ. והן הן הדברים העולים מדברי הש"ך בסי' נ"ה הובאו לעיל.

החמד"ש הסביר בגוונא דספק מוכת עץ ספק אונס, שיש הכרח לנקוט בסדר הספקות הזה משום שתוס' בתוך דבריו הסיק שיש חזקת בתולה. לכן יש לדון בשאלה אם נבעלה, קודם לשאלה כיצד נבעלה. אופן נוסף בו סדר הספקות מוכתב, הוא בספק אונס, ספק קטנה, כיון שבטענת ברי

מה בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

שיטתו, שרוב ראשונים חולקים על ריב"ש והליכות עולם וסוברים ש"ס שאינו מתהפך נחשב ס"ס להתיר איסור. את סברת הרמ"ע מפאנו לתווך בין הדעות ש"הא כדאיתא והא כדאיתא" באמצעות חילוקו הנ"ל דחה הפר"ח מכח פשטות דברי הריב"ש שדן בספק נכנס הארי, ספק דרס, שהוא ס"ס שאינו מתהפך ואינו ס"ס. סברתו של הפר"ח - "וכן בדין שהרי יש כאן שני צדדין להתיר והנה בספק ראשון הויה ליה פלגא ופלגא וכי מספקינן תו ספק שני הויה ליה כרוב דמן התורה אזלינן בתר רובא וא"כ אף באינו מתהפך איכא תרי צדדין וספיקו להתיר ומה בכך שאינו מתהפך". (הפמ"ג בכללי ס"ס סקכ"ה בסופו (ד"ה "אומנם") ציין אפשרות שהפר"ח לשיטתו שפוסק כרמב"ם שסד"א לקולא מכריע בס"ס המתהפך בהתאם.

ראיותיו:

1. רשב"א לחולין מ"ג.
בסירכא תלויה, שמא שלא

להתהפך כדי להתיר על פיהו. בס"ס שהספק הראשון דן בתיאור המציאות והנידון אם ישנו איסור מלכתחילה (לא נוצרה ריעותא בחזקה, כך נראית כוונתו) אזי אין צורך בס"ס המתהפך. הבנה זו היא חלק מהבנה מלאה במחלוקת הפר"ח והש"ך.

וכן כתב ביד שאול (סי' ק"י) הש"ך בכללי ס"ס סקט"ו): "באמת המעיין ימצא שהרמ"ע כתב עניין אחר, שכל שלא הוברר איזה ספק נולד ראשון אז בעינן שיהיה מתהפך, אבל אם הוברר חד ספק בראשונה אף שאינו מתהפך אזלינן להקל. וחילוקו של הש"ך אינו ענין לזה, דהוא אמר היכא שצריך לדון על התחלת הספק, אז אין צריך שיהיה מתהפך, ויש נפקא מינה רבתי בין החילוק של הש"ך לבין הרמ"ע".

ד. דעת הפר"ח:

הפר"ח בכללי ס"ס סקי"ג האריך לחלוק על הש"ך.

מז בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

10. רש"י גיטין ל"ח- ס"ת ביד עכו"ם שמא ישראל כתבו, שמא גוי כתבו לשם ישראל.
11. ריטב"א- קול על קידושי ספק, שמא הקול אינו אמת, שמא הקידושין לא היו מעיקרא.
12. מ"מ איסורי ביאה פי"ח- אשת כהן- שמא קודם קידושין נבעלה, שמא מוכת עץ.
13. מהרי"ט- ספק נכנס לבקעה. שמא לא נכנס, שמא לא נגע כשנכנס.
14. ע"ז ע"ג- בגב יין- שמא ישראל, שמא עכו"ם ולא נגע ביין.
15. טבעת ע"ז שנפלה מתערובת לתערובת.

כאמור, הפמ"ג כתב שבחילוקו של הרמ"ע מפאנו, ראיותיו של הפר"ח מתורצות. גם בסוס"י ק"י בכללים מחודשים סק"א הזכיר ס"ס המובא בב"ק י"א. ספק היה וולד, ספר זכר או נקבה. והסביר שאי"צ בזה ס"ס המתהפך כיון דמתחילה צריך לדון אם היה כלל וולד".

- מחמת נקב, שמא קרום עליון בלבד ניקב.
2. תורת הביית ל"ה שמא לא דרס לזו, שמא דרסה במקום שאינה נטרפת.
3. שו"ת הרשב"א סי' ק"ב בשיבולין- שמא לא נכנסו המיים אלא בעליונים, שמא לא הספיקו להחמיץ.
4. בשו"ת הרשב"א סי' ק"י כתב- בגבינות עכו"ם שמא לא נתערב חלב שמא ליכא ביני אטפי.
5. שו"ת הרשב"א סי' תצ"ז בכלים- שמא לא בשלו בו ביום, שמא לא נשתמשו באיסורים ואולי השתמשו בדברים הפוגמים.
6. ברא"ש- בגבינות מן הטריפה בסרכא- שמא אינה טריפה, שמא טריפה לאחר מיתה.
7. שו"ת הרא"ש כלל ב' חדש בתבואה, שמא משנה שעברה, שמא נשרשה לפני העומר.
8. תוס' כתובות ט. וט: הנ"ל.
9. ר"ן בריאה סמוכה לדופן- שמא מחמת דופן, שמא לא ניקבה ריאה כדי כך.

לכן זהו ס"ס שאינו מתהפך. ובטעם הדבר, כתב החק"ל "דלא אמרה הפר"ח להאי כללא כי אם בספק אשר אנו מסתפקים גוף האיסור ולא בספק אשר אנו מסתפקים בגופא דעובדא היכי הוי דאותו הספק הוי חקירת העניין לידע איך היה המעשה". כלומר, אם לא מחזיקין ריעותא בספק ראשון באחד מצדדיו, ניתן להסתפק בספק השני, והוא ס"ס המתהפך. ואם מסתפקים בספק הראשון בעניין האיסור עצמו, בצד הספק המורה איסור אי אפשר להסתפק אחרת. דוגמא לזה, גנבי יין, לצד שמא נגע, מחוייב שהוא גוי ואין להסתפק בכך. ואף שיש להתקשות באלו אופנים ספק הראשון נוגע בגוף האיסור (וכפי שהקשה ממשנה טהרות פ"ד מ"ה מספק נגע בספק טומאה, וגם לשאר המקרים שהביא יש לדון), מכל מקום, מקרה זה של גנבי יין מוכיח שס"ס שאינו מתהפך מועיל להיתר איסור. ומכאן זה סובר הפר"ח להקל בס"ס שאינו מתהפך. גם בדעת

לכאורה, מקרה 9 ו15 הש"ך מתיר בס"ס שאינו מתהפך משון שהוא בשני מקומות, ולא משום סברת הרמ"ע מפאנו. גם נחדש בשאר מקרים שיש סיבה לדון בספק אחד בדווקא מתחילה, וכגון בס"ת ביד עכו"ם או גנבי יין (מקרים 10 ו14) נידרש לדברי החו"ד שמקודם דנים אם עכו"ם כתבו ואינו פשוט אע"פ שנמצא הס"ת בידו (להגדרת החו"ד שהספק השני תלוי בראשון פשוט יותר להבין כך).

לפי הבנת הפנ"י והרעק"א התוס' כתובות ט. סובר שאי"צ ס"ס המתהפך, וכן הפר"ח כותב בתוך דבריו.

בחקרי לב בתרא יו"ד סי' א' (עמ' ע"ח-פ"ד, מבן המחבר ר' דויד חזן) דן באריכות בדברי הפר"ח. הש"ך מתקשה בדברי ההליכות עולם, שבדוג' שהביא לס"ס שאינו מתהפך מוכח שאינו מחלק כהרמ"ע מפאנו. הפר"ח סובר שבס"ס בגנבי יין, צד ספק שמא נגע, מחייב שמדובר בגוי, כי נידון האיסור בצד זה הוא במגע גוי בדוקא.

מנת לערערה. כנידון הפמ"ג יו"ד סי' ק"ה סק"ג במשב"ז בדין ספק כבוש, ובשושנת העמקים כלל).

אכן, אם נקבל את הסבר החו"ד בש"ך, וכפי שנראה בש"ך בסי' נ"ה, בנשברה העצם ויצאה לחוץ, הס"ס אינו מתהפך לא בגלל שלצד שיצאה העצם דנים בגוף האיסור ומתחייב לנקוט שנשברה לפני שחיטה כחק"ל הנ"ל, אלא משום שיציאת העצם לחוץ היא תנאי נוסף לשבירת העצם לקביעת טריפה, מה גם שיציאת העצם לחוץ לאחר שחיטה פחות מסתברת (והפר"ח סי' נ"ה סקי"ד כתב "דע שכל יציאת עצם לחוץ לאו דווקא ואינו רוצה לומר שיצא העצם לחוץ ממש אלא גילוי לחוץ מיקרי יתיאתו לחוץ"). לכן, אין הכרח להסביר כהפר"ח והחק"ל גם בדברי הש"ך, ומסתבר שהש"ך נוקט שבספק נגע, הן בגנבי יין, והן בנגיעה בספק טומאה, אין הנגיעה מחייבת צד איסור, ואין מניעה להוסיף

הרמ"ע והש"ך מסביר כן, ומשווה לדברי הש"ך בנשבר העצם וספק אם יצאה לחוץ. כפי שכתה הש"ך זהו ס"ס שאינו מתהפך, כי לצד שיצאה לחוץ מתחייב שנשברה העצם לפני שחיטה ולא ולאחריה. (אולם לביאור ע"פ הש"ך בסי' נ"ה ודברי החו"ד אין נראה כן). מחלוקת הש"ך והפר"ח היא במצב בו שני בספיקות נולדו כאחת, לש"ך- אם אינו מתהפך איכא למימר מאי חזית להתחיל הספק מצד זה, ולפר"ח- אין צריך שיתהפך. ככשורש המחלוקת בהבנת דברי ההליכות עולם והריב"ש, אם נחלקו על שאר הראשונים בעיק דין ס"ס שאינו מתהפך, או שיש לתווך בין דיעות הראשונים, כאמור. הסבר זה דומה לשל החו"ד בחילוק בין איכא ריעותא בחזקה המצריכה ס"ס המתהפך, אלא שלחו"ד הריעותא אינה מצדד הספק אלא "שור שחוט לפניך" וכגון שלא נמצאו בתולים. (לכאורה, תלוי ההבדל בדבריו בבית יעקב לעיל אם הריעותא צריכה להיות בגוף החזקה על

בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

מט

מצדדים שונים, וכגון בנגע ביין, לפר"ח עצם הנגיעה ביין מונעת ספק נוסף- אם גוי או ישראל. לש"ך, הסובר שסד"א לחומרא היתר ס"ס הוא משום רוב אפשרויות (ולא רוב נתון שבמציאות, וכפי שהבין הש"ש ש"א פכ"א ברשב"א ובריב"ש). הרוב מתקבל מכח האפשרויות הקיימות במצב נתון. במציאות ישנה אפשרות שנגע ישראל, ואין מניעה לנקוט כך בשל עצם הנגיעה. מהר"ץ חיות לנידה ט"ז. מסביר שדווקא לטעמו של הרשב"א בסד"א יש מניעה בס"ס שאינו מתהפך, שכן לא נוצר רוב צדדים להיתר, מה שאינו לרמב"ם, שאין צריך אלא צד נוסף להיתר. בספר תפארת יצחק לרב יעקב הלל (הודפס כהערות לס' הזכרון לר"י טייב) האריך לדון ע"פ ראשונים שאין קשר בין דין סד"א (לחומרא או לקולא) לדין ס"ס המתהפך. מכיון שיש הבנות שונות בתוך מחלוקת הראשונים בדין סד"א, יש להסביר דין ס"ס ודין ס"ס

ספק שני על ראשון כס"ס המתהפך. וכגון, אם לא נגע, מותר היין, ואם נגע, שמא ישראל שמא גוי. לצד שנגע ביין, אין הכרח לדון דוקא בגוי, ונותר הספק שמא ישראל נגע.

נראה שיש בזה מחלוקת שורשית בין הפר"ח והש"ך, וכפי שרמז הפמ"ג שהובא לעיל (סקק"ג בכללי הש"ך, בס"ק ט"ו משתמע טעם אחר משל הפר"ח) ייתכן שסיבתה היא בדין סד"א- שהפר"ח לשיטתו כרמב"ם שסד"א לקולא, ממשיך בדיני ס"ס על פי הבנה זו בטעם היתר ס"ס וכדבריו בס"ס המתהפך "איכא רוב מה"ת ותרי צדדין להקל מכל מקום". ומסתבר שגם את הרשב"א החולק על הרמב"ם וסובר שסד"א לחומרא והיתר ס"ס משום רוב אפשרויות (בשער"י ש"א פי"ז הסביר בהבנת הרשב"א כהרמב"ם, שאינו משום רוב) הבין כך הפר"ח, ולכן ס"ס אינו מתהפך אם יש חלות איסור כריעותא באחד מצדדי הספק, על אף שבמציאות אפשר לדון בו

לא נגע, התקשה הש"ך שכן מתחייב סדר ספיקות זה בדווקא, ולרמ"ע אי"צ ס"ס המתהפך ומותר. ותירץ הש"ך, שאולי נחלקו הראשונים עליו בזה, או שמדובר שיכול לנגוע קודם הכניסה. ולזה ייקשה, איזה ס"ס ישנו, כי לצד שלא נכנס עדיין יכול לנגוע, ואינו צד היתר ברור.

בכתובות ט: בתוס' ד"ה "אי למיתב" כתב: "וקשה, דאמאי מפסידה כתובתה והא הוה ספק ספיקא אי הוא בקי בפתח פתוח אם לאו, ואת"ל פתח פתוח הוה, ספק באונס ספק ברצון, דאפילו אשת כהן באונס לא מפסדה כתובתה. וי"ל דלא חשיב ספק ספיקא כהאי גוונא משום דהאי ספיקא שמא באונס היה לא חשיב ספיקא גמורה למיתב לה כתובה דאימור קודם שנתארסה נאנסה". גם הקושיה וגם התירוץ דומים לדבריו בדף ט. "ואיבעית אימא". ולפנ"י, זהו ס"ס שאינו מתהפך.

שאינו מתהפך על פיהם באופנים שונים.

קושיות החק"ל על הש"ך:

1. בנשבר העצם, לכאורה יש להסתפק אם העצם נשברה קודם או אחרי שחיטה ולאחר מכן להסתפק אם יצאה לחוץ. לפי זה ס"ס זה יועיל להתיר כי סדר ספיקות זה מתחייב. ועל זה השיב הפמ"ג שמזמן לזמן, אין הכרח לנקוט סדר ספיקות מסויים אלא רק בשני גופים או מקומות. ולחוו"ד יש כאן ריעותא-עצם שבורה לפניך. וכפי שהוסבר לעיל.
2. חילוקו עפ"ד רמ"ע בשני ספיקות הנולדים כאחד, שאין להקל בהם אם לא ס"ס המתהפך נסתר ממקומות שהביאם הפר"ח. גם בזה, ניתן לראות ע"פ פמ"ג וחוו"ד הנ"ל יישוב לס"ס שהביא הפר"ח אליבא דהש"ך.
3. בהליכות עולם בספק שמא לא נכנס, ואם נכנס, שמא

וניתן גם להבין חידוש זו להבנת הש"ך שמחשיבים את הצדדים בספק לפי המציאות בפועל (כמו במקרה של גנבי יין לעיל) ולא לפי חלות איסור כפר"ח, ולכן הצד שנכנס לשדה הוא צד היתר אם הסיכוי שנגע נמוך.

בשו"ע סי' מ"ט ס"ד (וכן דעת רמ"א בריש סי' נ"א) מובא שבנקב ספק מחולי ספק אם ניקב במחט לפני הריאה אינה טריפה. והט"ז (סק"ה) כתב שזהו ס"ס שאינו מתהפך, לכאורה הט"ז מבין כפר"ח, כי לצד שניקב לפני ריאה עדיין אפש"ל שמחולי. בנקודות הכסף הפנה לכללי ס"ס שם הסביר ע"פ הרמ"ע מפאנו שבמקרה זה מחויב לנקוט את הספיקות בדרך זו ולכן אע"פ שהס"ס אינו מתהפך מותר. החו"ד הסביר לשיטתו שיש ריעותא בגלל הנקב (יד יהודה האריך לדחות קיום ריעותא במקרה זה). ויוצא, שאין הכרח בדעת השו"ע בדין ס"ס שאינו מתהפך. וכן כתב

ובתו"י שם: "ויש מפרשים דהכא לא חשיב ספק ספיקא דאין יכולין להתהפך ולומר ברישא ספק באונס ספק ברצון, ואת"ל ברצון ספק וכו' ולהכי לא חשיב אלא חדא ספיקא". בס"ס זה, מתחייב לדון בסדר הזה: ספק אם בקי בפ"פ, ואם אינו בקי, שמא ברצון. שהרי יש לה חזקת בתולים, וקודם צריך לדון אם נבעלה כלל. כפי שכתבו האחרונים בתוס' בדף ט. לעיל.

יוצא, שלתו"י אף אם סדר הספיקות מתחייב לצד ההיתר, עדיין נדרש ס"ס שאינו מתהפך. ואם כן, לתירוצו של הש"ך שדעת ההליכות עולם אינה כשאר הראשונים, ולכן מחמיר בספק נגע וספק נכנס-מיושבת במקור נוסף, התו"י. את תירוצו השני של הש"ך, שאפשר שנגע קודם שנכנס, יש מקום להסביר שיש סיכוי נמוך יותר לנגיעה קודם הכניסה, ולכן אפשר ליצור ס"ס, שבו הצד שנכנס הוא צד היתר למרות האפשרות שנגע, ומאידך- הוא ס"ס המתהפך.

בב בדין ספק ספיקא שאינו מתהפך

וסיים שם: "ועוד יש חילוקים, ושאלתי את פי רבותי, ואמרו שאין אשרין להתיר לעשות מעשה ואתה ראה מה תעשה ושלום".

בש"ת מהריב"ל ח"ג סוס"י ע"א דן אם להקל בס"ס על פי דברי הגמ' בכתובות ט. שבס"ס יש להתיר איסור. אלא שבמרדכי לא משמע כן, ובתחילה כתב בדעתו שהוא משום ס"ס שאינו מתהפך, וכן הם המקרים שהביא. אלא שמקרה 3, מכירת ספק דרוסות לגוי, הוא ס"ס המתהפך. לכן הסיק שלמרדכי אין להקל בכל ס"ס. ובח"ב כלל ט"ז בכללי הפוסקים דן בנו של המהריב"ל בדעת המרדכי, והסיק שהחמיר בס"ס שאינו מתהפך בלבד.

בס"ס של ספק דרוסות לגוי, דן להחמיר משום גזירה על עצם המכירה אף בספק (שמא ימכרנה לישראל) על אף שהוא ס"ס המתהפך.

הכנה"ג אבה"ע סי' ס"ח, וכן משמע בזבח"צ בכללי ס"ס.

ה. בדברי המרדכי :

במרדכי ליבמות סי' כ"א נשאל בדין בספק דרבנן לקולא. והאריך להביא ראיות ממקרי ס"ס שאין דנים בהם להקל, ו"כל ס"ס בדאורייתא הוה כגון ספק דרבנן":

1. אשת טומטום חולצת ואינה מתייבמת, והיא בס"ס- ספק נקבה, ספק אינו סריס ומתייבמת.
2. המפלת מין בהמה חיה ועוף ושליא עמהם, נוהגת בחומרת שניהם (זכר ונקבה). וס"ס ישנו- שמא לא היה ולד שמא זכר.
3. מכירת ספק דרוסות לגוי- שמא לא נדרסה, שמא לא ימכרנה לישראל.
4. שתוקי- שמא הלכה היא אל בועלה (ואינו קבוע), שמא כשר היה.
5. ספק נכנס לחצר, ספק היתה בה טומאה.

נג

בדין ספק ספיקא שאינו ממהפך

חכמים משום גזירה מיוחדת,
כגון בשתוקי, בשבות בבין
השמשות וכד', וגם המרדכי
מקל בס"ס כשאר ראשונים.

המהרי"ט בשו"ת יו"ד סי' ב'
בסופו, באר שבמקרי ס"ס
שהביא המרדכי, החמירו